

University of Groningen

Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt

Edzes, Arjen; Dorenbos, Ruud; van Dijk, Jouke

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Edzes, A., Dorenbos, R., & van Dijk, J. (2015). *Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt: Brugprojecten*. (Essay ; Nr. 5). Platform31.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt

Gerco de Ruijter (1961) experimenteert op bijzondere wijze met het oog van de camera. Hij fotografeert landschappen door zijn camera aan een vlieger te hangen. De intensiteit van de beelden lijkt in tegenspraak met de eenvoud van de wijze waarop ze tot stand komen. De afwezigheid van de horizon waarop wij normaal onze blik oriënteren, leidt tot een wonderlijke en raadselachtige abstractie van het landschap.

www.gercoderuijter.com

Untitled / Zonder Titel (IJburg) 2003
Inkjet print op dibond 84x200 cm.
editie van 5

Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt

Arjen Edzes

Ruud Dorenbos

Jouke van Dijk¹

Voorwoord

Wat bepaalt de kracht van de stad? Een oude vraag die buitengewoon actueel is. In de netwerksamenleving vormen steden de knooppunten van allerlei stromen: mensen, goederen, energie, informatie. Dat maakt steden ook de bron en broedplaats van economische en culturele ontwikkeling. Tegelijk wordt de inbedding van steden in stedelijke regio's steeds belangrijker, op allerlei schaalniveaus.

In stedelijke netwerken verdienen velen hun inkomen; daar is tenslotte de meeste werkgelegenheid en vinden innovaties plaats. Hoogopgeleiden trekken naar stedelijke agglomeraties om meer uitdagingen te vinden, geld te verdienen en van unieke voorzieningen gebruik te maken. Lager opgeleiden hebben er meer kans om te stijgen op de sociale ladder. Maar naast glorie biedt de stad ook sores en sociale problematiek. Mensen zoeken er anonimiteit, ontsnappen er aan de formele economie, zoeken beschutting bij land- en lotgenoten (migranten) of bemachtigen goedkoop onderdak.

Uit de vraag naar de kracht van de stad kwam het onderzoeksprogramma Kennis voor Krachtige Steden voort, dat in 2006 startte en in februari 2015 afliep. In ruim vijftig projecten werkten universitair onderzoekers en professionals uit de stedelijke praktijk intensief samen aan onderzoek naar stedelijke vraagstukken, aangedragen door praktijkpartijen. Het accent lag inhoudelijk op de

economische en sociale kracht van steden. Praktisch gezien draaiden de projecten om het zoeken naar aan-grijpingspunten voor beleid en bestuur. Zo heeft KKS academische kennis en praktische ervaring productief gecombineerd.

De projecten waren vraaggestuurd – steden bepaalden de inhoud. Daardoor stond de samenhang tussen de projecten niet bij voorbaat vast en was het een uitdaging de kennis te bundelen. Daarom heeft Platform31 sleutel-onderzoekers gevraagd in zogenoemde ‘brugprojecten’ verbindingen te leggen tussen diverse projecten in een domein. In die projecten reflecteren de onderzoekers op de resultaten uit de afzonderlijke projecten en slaan daartussen inhoudelijke ‘bruggen’.

4

Het resultaat daarvan is een set van zes essays die het gehele programma beslaan.

- De kracht van de stad in tweevoud - een essay over goed bestuur en doorslaggevende personen,**
prof. dr. Frank Hendriks
- Lessen over buurtontwikkeling en buurtverval**
prof. dr. Ronald van Kempen, Merle Zwiers, dr. Gideon Bolt en
prof. dr. Maarten van Ham
- Thuis in de openbare ruimte? Over vreemden, vrienden en het belang van amicaliteit**
prof.dr. Jan Willem Duyvendak en Fenneke Wekker

- **Ondernemerschap en probleemwijken. Duiding van een nieuwe stedelijke dynamiek**

prof. dr. Gabriël van den Brink, drs. Radboud Engbersen,
dr. Ruud Dorenbos

- **Bouwstenen voor de regionale arbeidsmarkt**

dr. Arjen Edzes, dr. Ruud Dorenbos en prof. dr. Jouke van Dijk

- **Arbeidsmarkt- en woningmarktdynamiek**

prof. dr. Henri de Groot

De zoektocht naar stadskracht gaat verder, ook in de 'Agenda Stad'. Wij hopen met deze essays deze agenda mee in te vullen en in te richten.

5

Namens het team van Platform31 dat het programma alle jaren heeft begeleid,

Geert Teisman, wetenschappelijk directeur Platform31

Inleiding

Het afgelopen decennium voltrok een aantal ontwikkelingen op sociaal-economisch terrein zich opvallend snel. Zo waren private en publieke instellingen in 2008 erg bezorgd of men nog wel voldoende gekwalificeerd personeel aan zich kon binden. Op dat moment voorspelde menig expert dat er een slag om talent plaats zou gaan vinden vanwege de aanstaande ontgroening, vergrijzing en daling van de beroepsbevolking. Maar nog geen jaar later werden vanwege de economische crisis en de daaruit voortkomende bezuinigingen zowel overheid als bedrijfsleven gedwongen van veel werknemers afscheid te nemen.

De commissie Bakker, ingesteld om de arbeidsmarktconsequenties van de ontgroening en vergrijzing op de arbeidsmarkt te onderzoeken, ging in 2008 (vóór de crisis) nog uit van een uitbreidingsvraag van 600.000 personen tot 2015 en een vervangingsvraag van in totaal 2,6 miljoen banen.² Vooral in de zorg en in het onderwijs zouden grote knelpunten ontstaan. Als gevolg van de financiële crisis nam vanaf 2009 de werkloosheid echter toe, eerst langzaam (in vergelijking met andere EU-landen), later juist opvallend snel.³

De afgelopen jaren is de werkloosheid toegenomen van 3,8 procent in 2008 tot 9 procent in het eerste kwartaal van 2014. Voor 2015 zijn de vooruitzichten nauwelijks gunstiger. Jongeren en ouderen hebben hier het meest van te lijden gehad. Aan het begin van 2014 werden 438.000 WW-uitkeringen verstrekt, het hoogste aantal ooit. Daarnaast ontvingen ruim 400.000 personen een bijstandsuitkering. Hoewel de economie inmiddels een broos herstel laat zien van de crisis die in 2008 begon, van 0,75 procent groei in 2014 en een verwachte 1,25 procent in 2015, vertaalt dit zich vooralsnog niet in substantiële werkgelegenheidsgroei.⁴ In 2014 is er per saldo nog sprake van een werkgelegenheidsafname van 60.000 banen tegenover een verwachte lichte groei van 20.000 banen in 2015.⁵ Daarbij is het vanwege de snelle ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie nog maar de vraag of door de crisis verdwenen banen op korte termijn terugkomen.⁶

Voor al banen op mbo-niveau 2 en 3 dreigen door automatisering te verdwijnen en het is niet duidelijk welke functies daarvoor in de plaats terug komen. De verwachting is wel dat voor de nieuwe functies een opleiding op hbo-niveau noodzakelijk zal zijn. Mbo'ers dreigen daarom tussen wal en schip te vallen.

Gelet op deze en andere veranderingen staan lokale en regionale bestuurders en beleidsmedewerkers de komende jaren voor enorme uitdagingen. Niet alleen neemt het aantal bijstandsgerechtigden sterk toe; ook zal met de invoering van de Participatiewet vanaf 1 januari 2015 de groep bijstandsccliënten meer divers worden omdat er dan ook nieuwe (jong-)arbeidsbeperkten met arbeidsvermogen in de bijstand terechtkomen.⁶ De gemeenten hebben de taak om met minder financiële middelen de groeiende groep bijstandsccliënten naar regulier werk toe te leiden. Doen ze dit onvoldoende effectief dan zullen de financiële consequenties groot zijn. Omdat de bezuinigingen op de WSW trapsgewijs de komende jaren worden doorgevoerd, zullen deze risico's niet tot één jaar beperkt blijven en qua impact in ernst kunnen toenemen wanneer niet fors en structureel wordt ingegrepen. Niet voor niets vragen bestuurders en beleidsmakers zich af hoe werkgelegenheid kan worden behouden of gecreëerd.

Tegelijkertijd worden gemeenten zich steeds bewuster van de noodzaak dat een goed opgeleide beroepsbevolking van essentieel belang is voor een vitale stad met een sterke economie.⁸ Doordat de omvang van de beroepsbevolking op termijn zal afnemen wordt het belang van een goed opgeleide beroepsbevolking – en daarmee van kwalitatief goed onderwijs – groter. Daarnaast staan ontwikkelingen op de arbeidsmarkt niet stil en verandert de werkgelegenheids- en beroepenstructuur in een rap tempo. Steden onder vinden allerlei negatieve gevolgen van onbenut talent, hoge studie-uitval, verkeerde studiekeuzes, de mismatch tussen het onderwijs en de beroepspraktijk. Het is voor bestuurders vooral een grote zorg dat een omvangrijke groep bewoners de aansluiting lijkt te verliezen in de transformerende

economie die overgaat van industrie naar hoogwaardige diensten. Er is daarom een breed gevoelde behoefte om opnieuw na te denken over de stedelijke betrokkenheid bij de kwaliteit van het onderwijs in de stad.⁹

Het is duidelijk dat gemeentebesturen ingeklemd zitten tussen urgente, kortetermijnbeleidsopgaven met grote financiële risico's rond de invoering van de Participatiewet en langetermijnvooruitzichten en beleidsstrategieën rond de stedelijke economie. Strikt genomen hangt het af met welke gemeentelijke afdeling wordt gesproken (economie, sociale zaken of onderwijs) of het korte- of langetermijnvraagstuk voorrang heeft. Gezien het beslag dat de budgetten voor participatie, economie en onderwijs op de gemeentebegroting leggen, is het begrijpelijk dat het kortetermijnvraagstuk voorrang heeft. Maar voor structurele oplossingen zal verder moeten worden gekeken dan vandaag de dag. Inspelen op de regionale arbeidsmarkt vergt dat effectieve verbindingen worden gelegd tussen de sociale, de economische en de onderwijsagenda met een bovenlokale aanpak. De cruciale vraag daarbij is hoe we ervoor kunnen zorgen dat de komende jaren meer mensen naar hun vermogen kunnen meedoen op de arbeidsmarkt en zich daar duurzaam kunnen handhaven.

Twee gezichten

De commissie Derksen (2013) constateerde onlangs dat steden twee gezichten hebben. Steden zijn enerzijds de motoren voor economische groei en innovatie, maar gaan anderzijds gebukt onder nieuwe armoede en gebrek aan kansen voor degenen die niet meekomen. Als de stedelijke agenda al een doel centraal zou moeten stellen dan zou het de sociaaleconomische vitaliteit moeten zijn. Sectorale en solistische oplossingen werken niet meer; het moet juist gaan om de verbinding tussen bijvoorbeeld economie en sociaal. En in stedelijke regio's is een gezamenlijke aanpak van 'stad en ommeland' vereist.¹⁰

De twee gezichten zijn ook van toepassing op de regionale arbeidsmarkt. Ten eerste is er het investerings- en kennisperspectief dat de komende jaren aan de basis ligt van economische- en werkgelegenheidsgroei.¹¹ Kansrijke hoogopgeleiden worden als motor gezien voor kennis en innovatie, dynamiek op de woningmarkt, koopkracht en voor allerlei *spillovers* die de stedelijke economie ten goede komen.¹² Steden beconcurreren elkaar (inter)nationaal bij het werven van deze kennismigranten en high potentials in een geglobaliseerde arbeidsmarkt.¹³

Daarnaast uit het investeringsperspectief zich in de investeringen in de kenniseconomie en in topsectoren, van *scienceparks* tot *incubators*, geregiseerd door *economic boards* en netwerken van grote bedrijven. Dit perspectief spreekt niet van werkloosheidsbeleid, maar van een 'Human Capital Agenda'. Deze productiviteitszijde van de arbeidsmarkt benadrukt vooral de kansen en mogelijkheden, hoewel ook hoogopgeleiden het in de huidige banenschaarste niet makkelijk hebben en vaak gedwongen zijn banen onder hun niveau te accepteren.

Het tweede gezicht is het schadelast- en compensatieperspectief. Werklozen en arbeidsbeperkten komen moeilijk aan het werk omdat eenvoudige arbeid te duur is geworden voor de productiviteit die zij kunnen leveren of omdat ze uit de markt worden gedrukt door hoger geschoolden.¹⁴ Het gaat hier vooral om lager opgeleiden, zoals arbeidsmigranten, arbeidsgehandicapten

of ouderen, die de werkloze onderkant van de arbeidsmarkt bevolken of tot de outsiders behoren.

Niet de kansen worden benadrukt, maar de armoede, zorg en schadelast die compensatie via sociale zekerheidswetgeving met zich meebrengt. Het is de groep waarvoor gemeenten met de invoering van de WWB sinds 2004 financieel verantwoordelijk zijn geworden en die met ingang van 2015 wordt verruimd met arbeidsgehandicapten die een beperkte productiviteit hebben. De budgetten voor participatie, economie en onderwijs en de bijbehorende risico's leggen een groot beslag op de gemeentebegroting en het is dan ook begrijpelijk dat het schadelast- en compensatieperspectief voorrang heeft.

Beide gezichten kennen hun eigen werkelijkheden en blijken lastig met elkaar te verenigen; of dat nu in woord en daad is, in onderzoek en beleid of in politiek en bestuur. Vanzelfsprekend richt de economische agenda voor werkgelegenheid en economische groei op de lange termijn en de sociale agenda voor compensatie en re-integratie van afvallers, maar voor het overige ontbreken er directe verbindingen tussen het versterken en het herstellen van verstoringen op de arbeidsmarkt.¹⁵ Er zijn maar beperkte zijsprongen. Zo is inmiddels bekend dat lager opgeleiden profiteren van de aanwezigheid van hoger opgeleiden. In de regio zorgen consumerende hoger opgeleiden voor werkgelegenheid. Vaak gaat het om dienstverlenende beroepen; lager opgeleiden profiteren daarvan. En in bedrijven leren lager opgeleiden van hoger opgeleiden, wat hun productiviteit ten goede komt.¹⁶ Er is echter ook een negatieve kant: in een ruime arbeidsmarkt komt het steeds meer voor dat hoger opgeleiden de lager opgeleiden op de arbeidsmarkt verdringen.¹⁷ De verbanden op dit gebied worden langzaam maar duidelijk, maar die inzichten leveren nog niet direct concrete instrumenten op voor gemeentelijke beleidsmakers.

Kijkrichting

Om twee gezichten één kant op te laten kijken is richting en focus nodig. De economische recessie heeft een urgente werkloosheids crisis veroorzaakt die tegelijkertijd het zicht wegneemt op de onderliggende permanente veranderingen op de regionale arbeidsmarkt.¹⁸ De recessie zorgt voor conjuncturele werkloosheid, maar permanente en structurelere veranderingen hebben invloed op de arbeidsparticipatie en scholingsbehoefte op de langere termijn. Deze structurelere veranderingen worden gevoed door fundamentele veranderingen in onze maatschappij. De reacties van regio's op deze ontwikkelingen zal het verdienvermogen en de werkgelegenheidsontwikkeling bepalen.¹⁹

12

Een eerste vaststelling is dat demografische transitieën leiden tot vergrijzing, ontgroening en krimp van de beroepsbevolking. De impact is lastig te voorspellen, zoals het advies van de commissie Bakker laat zien, maar het is onvermijdelijk dat we meer moeten gaan produceren met minder mensen. In feite is dit de langetermijnoverweging om de arbeidsparticipatie te verhogen en het maximale te halen uit de beschikbare beroepsbevolking.

Een tweede vaststelling is dat de globalisering voor een toenemende internationale verwevenheid van economieën zorgdraagt: landen, regio's, steden en bedrijven worden door de gefragmenteerde wijze van productie onderling afhankelijker en kwetsbaar voor invloeden van buitenaf.²⁰ Het economische toneel waarop regio's zich bewegen is internationaal. Verplaatsingen of sluitingen van bedrijven zijn in toenemende mate het resultaat van beslissingen in buitenlandse hoofdkantoren (Aldel in Delfzijl, Philip Morris in Bergen op Zoom). Regio's zullen zich tegen schoksgewijze economische veranderingen moeten wapenen, wat het noodzakelijk maakt om te investeren in weerbaarheid.

Een derde vaststelling is de noodzaak om te (blijven) innoveren en maximaal te profiteren van de aanwezige (kennis)infrastructuur, specialisaties in sectoren en aanwezige netwerken van bedrijven in regio's. Dit wordt ook

wel 'slim specialiseren' genoemd.

Voor de (regionale) arbeidsmarkt betekenen deze vaststellingen in de eerste plaats dat aanpassingsprocessen in de economie sneller gaan, wat noodzaakt tot flexibilisering van arbeidsrelaties en meer dynamiek op de arbeidsmarkt. Het aantal tijdelijke arbeidscontracten en zelfstandigen neemt al jaren toe en baangaranties voor het leven bestaan niet meer. De arbeidsmarkt is steeds transitioneler: verandering en beweging tijdens de loopbaan worden belangrijker dan de eenmalige overstap van werkloosheid naar werk, zoals in het huidige re-integratiebeleid gebruikelijk is. In de tweede plaats verouderen de benodigde kennis en vaardigheden als gevolg van ICT-ontwikkelingen, globalisering en innovatie in rap tempo. Deze snelle en continue verandering van benodigde vaardigheden (*skills*) noodzaakt niet alleen tot een leven lang leren, maar ook tot andere vaardigheden: de zogenaamde *21st century skills*.²¹ Deze verandering van werkgelegenheids- en beroepenstructuur leidt bijvoorbeeld tot het verdwijnen van mbo-banen op niveau 2/3 (polarisatie) en tot verdringing op de arbeidsmarkt.²²

13

Voor gemeenten is het belangrijkste wellicht nog wel dat de economische geografie verandert als gevolg van het toenemende economische belang van de stad voor de regio, de verandering van woon-werkrelaties als gevolg van ICT, ruimtelijke uitsortering als gevolg van de trek naar de stad en demografische transitie die zich binnen de regio voltrekken.²³ Veel van deze processen voltrekken zich grotendeels buiten de invloedssfeer van individuele gemeenten, hoewel men wel met de consequenties wordt geconfronteerd. Dat regionale en lokale verschillen in werkloosheid en inactiviteit ontstaan en bestaan is aan het einde van de rit een revenu van verschillen in regionaal verdienvermogen, gebrekkige mobiliteit van mensen, van inefficiënte uitvoering en padafhankelijke praktijken uit het verleden.

Focus op de (stads)regio

Nu is het niet zo dat de uitdagingen voor lokale en regionale bestuurders en beleidsmakers er in het hele land ongeveer hetzelfde uitzien, integendeel. Als naar de klantenkring van gemeenten wordt gekeken – Wsw'ers, bijstandsgerechtigden, en (en een deel van) de Wajongers – dan zijn de regionale en lokale verschillen juist groot.²⁴ De plattelandsgemeenten in de krimpregio's staan wellicht voor de grootste uitdagingen. Naast het feit dat hier weinig banen zijn, woont in deze gemeenten vaak een groot aantal mensen met een arbeidsbeperking die slechts gering mobiel zijn.²⁵ Ook is in sommige grote steden het aantal mensen met een bijstandsuitkering of een arbeidsbeperking erg groot. Weliswaar zijn er meer banen, maar daarvoor komt deze groep nauwelijks in aanmerking, in dit geval omdat de concurrentie groter is. De verwachting is dan ook dat de plattelandsgemeenten en enkele grote steden (bijvoorbeeld Arnhem, Enschede, Heerlen, Rotterdam) in de (financiële) problemen kunnen komen door de Participatiewet.

14

Regio's verschillen in de mate waarin ze gespecialiseerd zijn in bepaalde sectoren, de mate van economische diversificatie, de omvang en structuur van werkgelegenheid en werkloosheid en de mate waarin krimp en vergrijzing van de beroepsbevolking zich voordoen.²⁶ Als gevolg daarvan verschillen de kansen op werk aanmerkelijk tussen werkzoekenden en inactieven die in Oost-Groningen of Zuid-Oost Limburg wonen en die in de Randstad wonen. Deze regionale verschillen zijn bestendig in tijd omdat werkzoekenden, en met name lager opgeleiden, nu eenmaal niet zo 'footloose' zijn dat ze over grote afstanden werk zoeken en zich verplaatsen.

De geschiedenis leert dat de Nederlandse beleidsoriëntatie op regio's de afgelopen decennia verschoven is van een aanpak die was gericht op een rechtvaardige verdeling van kansen en uitgangsposities naar de bijdrage van regio's en vooral sectoren aan de Nederlandse economie.²⁷ In termen van economische en werkgelegenheidsgroei zijn we vanwege het innovatiepotentieel en de agglomeratie-effecten die grootstedelijke regio's voor de nationale

economie met zich meebrengen tegenwoordig dan ook geneigd alle kaarten te zetten op de economische motor van de Randstad en een klein beetje op de regio via de Brainport Regio Eindhoven. Het is helder dat in de Randstad-regio's de meeste goederen en diensten worden geproduceerd. Daar staat echter tegenover dat de economische groei -en dan vooral de groei in arbeidsproductiviteit, een belangrijke bron voor welvaarts groei- zich niet in de Randstad concentreert, maar in de ring erom heen.²⁸ De agglomeratie-effecten van de Randstad zijn juist minder groot dan men zou verwachten op basis van economische en productiviteitsgroei in vergelijkbare agglomeraties in het buitenland.²⁹ En daar is een belangrijke reden voor. Het geografisch kleine en dichtbevolkte Nederland heeft een bijzondere, versnipperde stedelijke structuur in vergelijking met de landen om ons heen.³⁰ In een beoordeling uit 2014 toonde de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) aan dat, vanwege de relatieve bijdrage van alle regio's aan de economische groei, deze polycentrische stedelijke structuur juist de kracht is van Nederland. De OECD benadrukt het relatieve belang van de stad voor de regio in plaats van het grootstedelijke belang van de Randstad voor de Nederlandse economie: *"Small and medium-sized cities play an equally important role for their respective provinces as do the larger cities in the Netherlands."*³¹

15

Deze polycentrische stedelijke structuur is, vanwege de baandichtheid en potentie voor regionaal-economische en werkgelegenheidsgroei, ook voor de arbeidsmarkt van groot belang. Tegelijkertijd zorgen urbanisatie en economische concentratie in de regio voor grote inter- en intraregionale verschillen. Deze processen verklaren tevens een deel van het krimp- en vergrijzingsvraagstuk in regio's vanwege ruimtelijke uitsortering: het aandeel ouderen en kwetsbaren in de perifere gebieden wordt groter omdat jongeren op zoek naar economische perspectieven naar de regionale stad trekken (overigens niet allemaal naar het westen, zoals soms wordt gedacht).³² Ook verklaren ze gemeentelijke verschillen in bijstands- en zorgafhankelijkheid vanwege

gebrekkige mobiliteit(smogelijkheden) van de achterblijvers. Zo kunnen we de verschillen in Wajong duiden aan de hand van een numeriek effect, een selectie- en samenstellingseffect en een gedragseffect. Het numerieke (noemer)effect betreft de daling van de (beroeps)bevolking in bepaalde gebieden wat bij een gelijkblijvend aantal weinig mobiele Wajongers tot een hoger percentage leidt. Het selectie- en samenstellingseffect betreft de ruimtelijke migratie van kansrijken (jongere en goed opgeleide bevolking) naar economisch kansrijkere, vaak stedelijke gebieden; een laag opgeleide bevolking met een lage sociaaleconomische status en gezondheid daarbij achterlatend.

16

Het gedragseffect betreft de vlucht in gunstige inkomensregelingen daar waar langdurige werkloosheid andere alternatieven onmogelijk maakt.³³ Een zelfde redenering geldt voor de Wsw-dichtheid. De regio's Oost-Groningen en Zuid-Limburg staan van oudsher bekend om een bovenproportioneel hoog aantal Wsw'ers. Ook hier geldt dat er een relatie is met werkloosheid, maar nauwelijks met de regionaal-economische groei. Daarvoor zijn de absolute aantallen en aandelen te constant in de tijd en historisch te zeer verweven met gebieden.

Tot slot is van belang dat migratie- en mobiliteitspatronen, zeker voor lager en middelbaar opgeleiden, binnen de regio plaatsvinden. Behalve bij studies als economie en bedrijfskunde, waarvan de studenten richting de Randstad trekken om daar hun geluk te beproeven, leiden universiteiten en hogescholen op voor de regionale arbeidsmarkt.³⁴ Hogescholen valoriseren hun kennis in hoofdzaak in de regio.³⁵ De arbeidsmarkt is voor het overgrote deel van de beroepsbevolking per definitie regionaal.

Er is kortom alle reden om beleidsmatig aandacht te hebben voor de potentie van de regio. Binnen de regio zijn de steden zowel de economische dragers als de belangrijkste motoren voor ruimtelijke uitsortingsprocessen die zorg dragen voor grote intraregionale verschillen als het gaat om bevolkingsontwikkeling, werkloosheid en inactiviteit. Deze verschillen veranderen

de regionaal economische geografie in een rap tempo. Zonder invloed op de regionale economie en de vele autonome processen op de arbeidsmarkt is participatiebeleid voor lokale bestuurders en beleidsmakers als het voeren van een gevecht met twee handen op de rug.

Tekortkomingen in regionaal beleid

Het regionaal arbeidsmarktbeleid kent een lange geschiedenis, die institutioneel zijn voornaamste startpunt kende met de invoering van de regionale arbeidsvoorzieningsstructuur in 1991. Sindsdien vonden vele wijzigingen plaats via de Wet Structuur Werk en Inkomen (2001) en via latere initiatieven om regionale afstemming en beleidsvorming van onderop te stimuleren en te bestendigen. In 2001 werd de regierol bij de gemeenten gelegd. De gedachte was dat gemeenten op deze manier verbinding kunnen maken tussen het arbeidsmarktbeleid en aanpalende terreinen als economie, onderwijs, welzijn en zorg. In een retrospectieve evaluatiestudie is de Inspectie voor Werk en Inkomen buitengewoon kritisch over de gerealiseerde resultaten.³⁶

17

De Inspectie constateert in 2013 dat er 'weinig samenhangend wordt gewerkt' en 'in twintig jaar maar beperkte vooruitgang is geboekt in het tot stand brengen van regionaal arbeidsmarktbeleid'. De belangrijkste belemmeringen zijn talrijk, maar te verdelen in drie thema's:

- 1 Er ontbreken verbindingen tussen het versterken en het herstellen van verstoringen op de arbeidsmarkt. Vooral de samenhang tussen sociale zaken, economie en arbeidsmarkt ontbreekt, wat onder meer wordt veroorzaakt door gescheiden aansturing van departementen en verantwoordelijkheidsverdelingen over verschillende bestuurslagen (gemeenten: Participatiewet, sociale zaken en zorg; provincies: economie);
- 2 De regionale structuur waarbinnen de samenwerking op de arbeidsmarkt tot stand moet worden gebracht komt niet verder dan het overlegkarakter,

onder meer vanwege een tekort aan beslissingsbevoegdheden en budget. De financieringssystematiek van de WWB bevordert daarbij lokale beleidsvrijheid, maar belemmert daardoor regionale samenwerking doordat beleidsautonomie niet wordt afgestaan;

- 3 De verschillen in belangen en rol tussen de keten van werk en inkomen enerzijds en de marktpartijen (werkgevers en onderwijsinstellingen) anderzijds voorkomt een goede aansluiting tussen vraag naar en aanbod van arbeid. Werkgevers willen snel en geschikt personeel, gemeenten bieden daarentegen minder redzamen aan, terwijl de financieringssystematiek bij onderwijsinstellingen, vooral in het beroepsonderwijs, te veel aanbod- en te weinig vraaggericht is.

18 Deze tekortkomingen zijn ook de OECD niet ontgaan. Die constateerde in 2014 een ongebalanceerde administratieve structuur in Nederland, met veel autonomie bij gemeenten en weinig bij provincies, en wees op de afwezigheid van een effectief regionaal beleid dat rekening houdt met de rol van de stad, het stimuleren van interne (intraregionale) mobiliteit, het stroomlijnen van bestuurlijke structuren en de complementariteiten tussen stedelijke en plattelandsgebieden.

De slotsom is dat er binnen regio's geen synergie plaatsvindt in de belangrijkste arbeidsmarktoverstijgende agenda's van economie, onderwijs en sociale zaken en dat verschillen in doelstellingen en in (financiële) belangen en tekortschietende bestuurlijke regie de belangrijkste oorzaken hiervan zijn. Centrumgemeenten kunnen hier een belangrijke rol vervullen, mits belang en beleid hand in hand gaan en zich richten op effectieve verbindingen tussen de verschillende beleidsdomeinen.

Opgaven voor regionaal bestuur: inclusiviteit, weerbaarheid en institutionele hervorming

De vraag is op welke wijze binnen een regio synergie in beleidsthema's plaatsvindt zodat de korte- en lange termijn elkaar versterken in plaats van tegenwerken en het verdienvermogen van de regio als geheel wordt versterkt in het licht van de hiervoor geschetste fundamentele veranderingen in de economische geografie. Wij zouden deze regionale arbeidsmarktagenda opsplitsen in drie thema's (inclusiviteit, weerbaarheid en institutionele hervorming) en voor elk van de thema's korte- en langetermijnopgaven identificeren (zie tabel 1).

Onder inclusiviteit verstaan we de opgave om outsiders (werklozen, inactieven) te kunnen laten participeren op de arbeidsmarkt. Voor de korte termijn gaat het om het huidige re-integratiebeleid, matchingsprocessen op de arbeidsmarkt, voorkomen voortijdig schooluitval enzovoort. Het verhogen van de kwaliteit en effectiviteit van deze maatregelen hoort bovenaan te staan. Daarbij moeten we ons realiseren dat effecten van maatregelen zich wel eens op langere termijn kunnen voordoen dan gedacht en gewenst wat ook pleit voor een langere tijdshorizon bij de inzet van maatregelen.³⁷

19

Voor de korte termijn vormen het tekort aan werkgelegenheid en de werkloosheid het grootste probleem. Samen met de lokale financiële incentives leidt dit eerder tot een korte tijdshorizon, competitie en concurrentie tussen gemeenten dan tot onderlinge solidariteit en regionale risicobeheersing. Het is te hopen dat de baangaranties, die het kabinet en de sociale partners afgegeven hebben met de quotumregeling als stok achter de deur, uitkomst bieden. Tegelijkertijd moet worden gewaakt voor verdringing van bestaand personeel. We hebben eerder al aangegeven dat de verschillen in uitgangspositie van gemeenten zich voor een belangrijk deel voltrekken buiten de invloedssfeer van individuele gemeenten. Voor de langere termijn zal inclusiviteit vooral in het teken staan van de aanpassing van de regionale werkgelegenheid op de kenmerken (zoals opleiding en competenties) van de

(werkloze) beroepsbevolking en aanpassing van taken en culturen in arbeidsorganisaties op de productiviteitsmogelijkheden van werkzoekenden (*job carving*). Wanneer de onderkant van de arbeidsmarkt geringe ontwikkelmogelijkheden heeft, zal bij het stimuleren van bedrijvigheid, bij de acquisitie van nieuwe bedrijven (*reshoring*) en bij de begeleiding van personele vraagstukken in bestaande bedrijven, rekening gehouden moeten worden met deze laagwaardige arbeidsmogelijkheden.

20 Onder weerbaarheid verstaan we het vermogen van individuen, werkgevers, industrieën en regio's om zich aan te passen aan wisselende en schoksgewijze omstandigheden. Voor weerbaarheid en aanpassingsvermogen zijn de beschikbare handelingsstrategieën van groot belang. Eenvoudig gezegd: hoe meer handelingsmogelijkheden, hoe beter de weerbaarheid. Voor regio's geldt bijvoorbeeld dat economische diversificatie de mogelijkheid om te reageren op economische tegenwind vergroot. Niet teveel, want dat verkleint de efficiency van schaal- en innovatievoordelen die gepaard gaan met specialisatie. Gerelateerde variëteit dus.³⁸ Een hoofdkenmerk van deze gerelateerde variëteit is de gezamenlijke (regionale) kennisbasis. Dat bevordert kruisbestuiving van vaardigheden, kennis, ideeën en activiteiten, leidend tot innovatie. De EU vertaalt deze notie in een opgave voor regio's om slim te specialiseren in activiteiten die passen bij de regio en de mensen die er wonen en werken.³⁹ Deze slimme specialisatie vertaalt zich in gerelateerde variëteit, gecombineerd met het in de regio aanwezige sociale kapitaal. Kort gezegd: regionale innovatie, verdienvermogen en weerbaarheid van regio's zijn gebaat bij intersectorale verbindingen (*'relatedness'*) en een verbinding met de kennis en kunde van de regionale beroepsbevolking en het sociale kapitaal in de regio (*'embeddedness'*).⁴⁰

Uitgaan van de kracht van de regio en het benutten van de aanwezige potenties betekent onder meer uitgaan van de historische verworvenheden, de padafhankelijke sociaaleconomische infrastructuur en de fysieke en geografische ligging (havens, Schiphol, aardgas).⁴¹ De economische structuur

evolueert en wordt niet van de ene op de andere dag gecreëerd. Met het oog op de Europese subsidieregelingen bereiden Nederlandse regio's (in het bijzonder samenwerkende provincies) zich momenteel voor via een RIS3-agenda (Regional Innovation Strategy for Smart Specialisation) voor de periode tot 2020. Deze RIS3-agenda's hebben wel oog voor innovatie en het daarvoor benodigde *human capital*, maar richten zich echter nauwelijks concreet op de participatieopgaven waar gemeenten voor staan.⁴²

Werkzoekenden en werknemers vergroten hun weerbaarheid wanneer ze bijvoorbeeld vaardigheden hebben die in meerdere beroepen of sectoren productief gemaakt worden. Dat maakt hun mogelijkheden groter om bijvoorbeeld na een beëindiging van een tijdelijke arbeidsrelatie snel ergens anders aan het werk te kunnen. Langs de weg van arbeidsmobiliteit kunnen werknemers en werkzoekenden hun weerbaarheid vergroten. Sectoren, bedrijven en werknemers zijn op deze manier 'skill-gerelateerd' wanneer ze werknemers met dezelfde soort vaardigheden nodig hebben.⁴³

21

Beleidsinstrumenten die zich richten op een weerbare, veerkrachtige regionale arbeidsmarkt, zijn geënt op het faciliteren van overgangen en transities: mobiliteitsbeleid, omscholingsbeleid en een leven lang leren. Voorbeelden van sectoraal transitiebeleid zijn transitiefondsen, gevuld door een percentage van de loonsom, waarmee werk-naar-werktransities kunnen worden gefinancierd en werkzekerheid in plaats van baanzekerheid kan worden gegarandeerd.⁴⁴

Tabel 1 Agendapunten regionaal arbeidsmarktbeleid

	Inclusiviteit	Weerbaarheid	Hervorming
Korte tijdshorizon (< twee jaar)	Matching en arbeidsbemiddeling Re-integratiebeleid Stages Handhaving Loonsubsidies Baangaranties Voorkomen VSV Regionaal gesubsidieerde arbeid	Sectoraal en ruimtelijk mobiliteitsbeleid (Om)scholingsbeleid	Informatie en onderzoek Herziening uitvoeringsstructuur W&I, WSW en dagbesteding
Lange tijdshorizon (> twee jaar)	Quotumregeling Job carving Cultuurverandering Arbeidsorganisaties	Leven lang leren Transitiebeleid	Functionele regio's Regionale fondsvorming Regionale cao-vorming Verantwoordelijkheidsverdeling beroepsonderwijs

Tot slot is er institutionele hervorming nodig. Het gaat te ver om te zeggen dat de decentralisering van de Participatiewet te ver is doorgeschoten, maar de gemeente is een bestuurslaag die nauwelijks invloed kan uitoefenen op de processen op de arbeidsmarkt. De gemeente kan nog wel veel winst halen uit een effectieve en efficiënte uitvoeringsstructuur rond werk en inkomen, de Wsw en de uit de AWBZ overkomende dagbesteding. Voor een groep inactieven is de afstand naar de arbeidsmarkt niet overbrugbaar en is sociale participatie belangrijker dan re-integratie.⁴⁵ De sociale wijkteams bieden hiervoor lokaal maatwerk.⁴⁶ Maar de decentralisering legt een systeemzwakte bloot: het onvermogen van lokale bestuurders en gemeenteraden om gebiedsoverstijgend te investeren in een inclusieve en weerbare regionale arbeidsmarkt. Het is niet de eerste keer dat op dit gemeentelijk onvermogen wordt gewezen.⁴⁷ Juist nu op lokaal niveau de financiële belangen zo groot zijn geworden en sommige gemeenten dreigen te bezwijken onder de financiële last van de maatschappelijke zorg, kan er voor regionale arbeidsmarkten niet worden volstaan met vrijblijvende samenwerking.

23

Het wegnemen van de vrijblijvendheid uit de regionale samenwerking en het maken van bindende, gebiedsoverstijgende afspraken wordt een kernopdracht. Alleen langs deze weg kunnen zinvolle verbindingen worden gemaakt tussen arbeidsmarktbeleid en regionale investeringsagenda's in de economie waaronder de RIS3-agenda's, de agenda's gericht op krimpregio's, regionale investeringsfondsen in het mbo en stedelijke innovatieprogramma's. Daar zijn verschillende manieren voor, zoals het stimuleren van regionale fondsvorming door bijvoorbeeld afdracht van een percentage van het gemeente- of participatiebudget aan gebiedsoverstijgende investeringen in mobiliteit, scholing, gesubsidieerde arbeid, baangarantie/quotumafspraken en afbouw/herstructurering van de WSW-infrastructuur. Naast de afdracht van middelen kan meer vrijheid om een eigen regionaal belastingregime in te richten, ook een mogelijkheid zijn. De OECD geeft aan dat vergeleken met andere landen, lagere overheden in Nederland nauwelijks fiscale autonomie en eigen

belastinginkomsten hebben.⁴⁸ Nog een stap verder gaat nadenken over regionale cao-vorming waarin sociale partners samen met de regionale en lokale bestuurders en onderwijsorganisaties afspraken maken over loonvorming, uitkeringshoogtes, kwaliteit en inzet van het (beroeps)onderwijs, werkgaranties bij baanmobiliteit en de inzet van werklozen bij het werken met behoud van uitkering. Inclusiviteit, weerbaarheid en hervorming zijn bij uitstek een verantwoordelijkheid van de regio voor het langetermijn regionale verdienvermogen en de langetermijnperspectieven van huidige en toekomstige generaties.

Noten

1 Arjen Edzes en Jouke van Dijk zijn respectievelijk als senior-onderzoeker en hoogleraar regionale arbeidsmarktanalyse verbonden aan de vakgroep Economische Geografie van de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Jouke van Dijk is ook voorzitter van de directie van de Waddenacademie. Ruud Dorenbos¹ is als senior-project-leider verbonden aan Platform31.

2 Commissie Bakker (2008) *Naar een toekomst die werkt*. Den Haag.

3 Bergem W. van den, H. Erke, M. de Graaf-Zijl en E. van Loon (2014) *The Dutch labour market during the Great Recession* Den Haag: CPB.

4 Vgl. Centraal Planbureau (2014) *Juni-raming 2014: economische vooruitzichten 2014 en 2015*. Den Haag

5 UWV (2014a), *Arbeidsmarkt-prognose 2014-2015*. Amsterdam.

6 Frey, C.B. and M.A. Osborne (2013) *The future of jobs: how susceptible are jobs to computerisation?* Oxford University. Vgl. The Economist (2014), *The onrushing wave: the future of jobs*, jan. 18, 2014.

7 Alle Wajongers dienen herkeurd te worden. Ongeacht de resultaten van die herkeuring, blijven de bestaande Wajongers in de Wajong. Wajongers met arbeidsvermogen worden op hun uitkering gekort; in plaats van 75 procent zullen zij 70 procent van het minimumloon ontvangen. Herkeurde Wajongers zonder arbeidsvermogen blijven de 75 procent ontvangen. Nieuwe Wajongers met arbeidsvermogen maar zonder baan, belanden voortaan in de bijstand.

8 Zie R. Dorenbos, K. van Dijken en J. Korthals (2012) *Naar een verbetering van de onderwijskwaliteit in de stad: wat kan het stadsbestuur doen*. Den Haag: Nicis Institute.

9 In het nastreven en bewaken van de kwaliteit van het voortgezet onderwijs in brede zin hebben gemeenten echter geen expliciete taak. Deze taak is belegd bij schoolbesturen, de Onderwijsinspectie en de minister van Onderwijs. Voor de kwaliteit van het openbaar basisonderwijs zijn de gemeenten bestuurlijk wél verantwoordelijk. Ook voor dit onderwijs is de bestuurlijke verantwoordelijkheid echter vaak op afstand gezet van de dagelijkse bemoeienis van het college van burgemeester en wethouders en belegd bij zelfstandige schoolbesturen.

10 Commissie Derksen (2013) *Perspectief voor de steden*. Den Haag.

11 OECD (2014), *Territorial review Netherlands*. Paris: OECD.

12 Edzes, A.J.E., M. Hamersma, L. Broersma en J. van Dijk (2012) *De economische stijging van laag opgeleiden*. Den Haag: NICIS Institute

13 Venhorst, V.A., S.J. Koster en J. van Dijk (2013) *Geslaagd in de stad*. Den Haag: Platform31.

- 14 UWV (2014b) *Vacature in Nederland 2013: de vacaturemarkt en personeelswerving in beeld*. Amsterdam.
- 15 Inspectie voor Werk en Inkomen (2013) *Regierol gemeenten bij regionaal arbeidsmarktbeleid*. Den Haag.
- 16 Edzes, A.J.E., M. Hamersma, L. Broersma en J. van Dijk (2012). Op cit.
- 17 Edzes, A.J.E., et al. (2012). Op cit.; Vgl. UWV (2014b). Op cit.
- 18 Bergem W. van den et al. (2014). Op cit.
- 19 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2013) *De lerende economie*. Den Haag: WRR.
- 20 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2013). Op cit.
- 21 Onderwijsraad (2014) *Een eigentijds curriculum*. Den Haag. Vgl. Berge, W. Van den, R. Daas, A.B. Dijkstra, T. Ooms & B. ter Weel (2014) *Investeren in skills en competenties: Een voorstudie voor programmering van onderzoek en beleid*. Den Haag: CPB.
- 22 Ter Weel, B. en S. Kok (2013) *De Nederlandse arbeidsmarkt in taken: Eerste bevindingen uit de Nederlandse Skills Survey*. Den Haag: CPB.
- 23 Raspe, O. (2014). *Trends in de regionale economie: Input voor de VNG-commissie stedelijk perspectief*. Den Haag: PBL;
- Storper, M. (2013). *Keys to the City: How economics, institutions, social interactions and politics affect regional development*. Princeton: Princeton University Press;
- Morretti, E. (2012) *The new geography of jobs*. Boston/New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company;
- Weel, B. ter, A. van der Horst and G. Gelauff (2010) *The Netherlands of 2040*. The Hague: CPB.
- 24 Zie ook Atlas voor gemeenten 2014. Vgl. Edzes, A.J.E. (2010) *Werk en bijstand: Arbeidsmarktstrategieën van gemeenten*. Maastricht: Shaker Publishing.
- 25 Zie Edzes, A.J.E., R. Rijnks & J. van Dijk (2013) 'Spatial Implications of using firm level quota to employ low productive workers', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 104, 5, pp. 621-629. DOI:10.1111/tesg.12060.
- 26 Edzes, A.J.E. en J. van Dijk (2014) 'Laat de regio het werk doen', *Socialisme & Democratie*, 71, 5, pp. 8-14.
- 27 Becker, F., D. Bultje, M. Molema en P. Smeets (2007) *Een economisch mozaiek: de PvdA en regionale economische politiek*. Amsterdam: Wiardi Beckman Stichting. Edzes en Van Dijk (2014) Op cit.
- 27 Broersma, L. en J. van Dijk (2008), 'The effects of congestion and agglomeration on mfp-growth in Dutch regions', *Journal of Economic Geography*, 8, 2, p.181-209. doi: 10.1093/jeg/lbm041.; OECD (2014). Op cit.
- 29 OECD (2014). Op cit.

- 30 De OECD (2014) onderscheidt daarvoor 35 Functionele Stedelijke Gebieden (FSG-en), met een stedelijke kern en een regionaal verzorgingsgebied op basis van pendelstromen, die tezamen 74% van de Nederlandse bevolking bevat. Iedere Nederlandse provincie kent één of meerdere FSG-en.
- 31 OECD (2014). Op cit., p. 85.
- 32 De Jong, A. en F. Daalhuizen (2014) *De Nederlandse bevolking in beeld: Verleden, heden en toekomst*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- 33 Hilbers, P. en G. Jehoel-Gijsbers (2010) *Regionale verschillen bij het beroep op de WAJONG*. Amsterdam: UWV.
- 34 Venhorst, V. (2012) *Smart move? The spatial mobility of higher education graduates*. Groningen: RUG; Venhorst, V.A., A.J.E. Edzes, L. Broersma en J. van Dijk (2011) *Brain drain of brain gain? Hoger opgeleiden in grote steden in Nederland*. Den Haag: NICIS; Venhorst, V.A., S.J. Koster, J. van Dijk en P. Pellenbarg (2011) *Steden en kennisinstellingen*. Den Haag: NICIS Institute;
- 35 Delfman, H., S.J. Koster en P. Pellenbarg (2011) *Belang van het hbo voor de regionale economie: kenniscirculatie tussen het midden- en kleinbedrijf en hogescholen in de regio*. Den Haag: NICIS Institute.
- 36 Inspectie voor Werk en Inkomen (2013). Op cit.
- 37 Lammers, M., L. Kok en C. Wunsch (2013) *Langetermijneffecten van re-integratie*. Amsterdam: SEO.
- 38 Er is ondertussen veel onderzoeksliteratuur met toepassingen voor Nederlandse regio's ten aanzien van de gerelateerdheid van industrieën in regio's, de potentie's voor innovatie en economische groei, de weerbaarheid tegen economische schokken en de verbindingen met de skills van de beroepsbevolking. Voor een overzicht zie: Weterings, A. et al. (2013) *De veerkracht van regionale arbeidsmarkten*. Den Haag: PBL.
- 39 Zie bijvoorbeeld: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf
- 40 McCann, P. and R. Ortega-Argilés (2013) 'Smart Specialization, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy', *Regional Studies*, 84, 1-12.
- 41 Neffke, F., M. Henning & R. Boschma (2011) 'How do regions diversify over time? Industry relatedness and the development of new growth paths in regions', *Economic Geography*, 87, 3, 237-265.
- 42 Ministerie van Economische Zaken (2014) *Partnerschapsovereenkomst 2014-2020 m.b.t. EFRO, ESF, ELP en EFMZV*. Den Haag.
- 43 Weterings, A. et al. (2013). Op cit.
- 44 Borghouts-Van de Pas, I. (2012) 'Lessen over werkzekerheid uit Zweden en Spanje', *ESB*, 97, 46475, pp. 68-73.
- 45 Edzes, A.J.E. (2011) 'Werken naar vermogen: De invloed van gemeenten op de onderkant van de arbeidsmarkt',

*Tijdschrift voor Politieke
Economie / TPEdigitaal*, 5, 4,
64-81.

Gemeentefonds mogelijk.

46 Zie Mirjan Oude Vrielink,
Henk van der Kolk en Pieter-Jan
Klok (2014) *De vormgeving van
sociale (wijk)teams*. Platform31/
BMC Advies/Universiteit
Twente.

47 Om een paar willekeurige
voorbeelden te noemen: Raad
voor Werk en Inkomen (2006)
*De regio centraal: advies over
afstemming en samenwerking
op regionale arbeidsmarkten*.
Den Haag: RWI;
Vereniging van Nederlandse
Gemeenten/Ministerie van
Sociale Zaken en Werkgelegen-
heid (2004) *Gezamenlijke
beleidsagenda gemeentelijk
arbeidsmarktbeleid*. Den Haag.

48 OECD (2014). Op cit.: 216.
Het kabinet heeft recent
besloten te gaan onderzoeken
of en hoe het gemeentelijk
belastinggebied kan worden
uitgebreid. Meer ruimte om zelf
belastingen te heffen past ook
bij de grotere rol die gemeen-
ten na de drie decentralisaties
spelen. Wanneer gemeenten
meer eigen inkomsten hebben,
is een lagere uitkering uit het

Colofon

Een samenwerking van

PLATFORM31

Platform31

Postbus 30833

2500 GV Den Haag

070 - 302 84 84

info@platform31.nl

www.platform31.nl

Auteur

Dr. Arjen Edzes (Rijksuniversiteit Groningen)

Dr. Ruud Dorenbos (Platform31)

Prof. Dr. Jouke van Dijk (Rijksuniversiteit Groningen)

Beeld omslag

Gerco de Ruijter

Grafisch ontwerp

De Jongens Ronner

Productie

Griffel & Bok

Druk

Netzo Druk

oplage 150

Februari 2015, © Platform31

ISBN 978-94-91711-24-4

Steden zijn een bron en broedplaats van economische en culturele ontwikkeling. Maar wat is nu de kracht van de stad? Om dit uit te zoeken hebben onderzoekers en professionals hun krachten en expertise gebundeld in het programma Kennis voor Krachtige Steden (KKS). Het resultaat: concrete oplossingsrichtingen voor stedelijke sociaal-economische vraagstukken en aangrijpingspunten voor beleid en bestuur.

Om de kennis te verbinden slaan zogenoemde 'sleutelonderzoekers' een inhoudelijke brug tussen de resultaten van alle projecten uit het KKS- programma. Deze brugprojecten, gevat in zes essays, beslaan samen het hele programma.

uitgave

__PLATFORM31__